VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Suomen haasteet ja niiden ratkaisuehdotukset

Sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö Veli-Mikko Niemi
Hallitusneuvottelut 2.5.2023

Tilannekuva

Suomen haasteet

Julkisen talouden kestävyys
ml. kustannusten kasvu

Osaavan henkilöstön riittävyys ja saatavuus
Koskee koko maan julkista ja yksityistä palvelutuotantoa; erityisesti hoitohenkilökuntaa

Suomalainen hyvinvointimalli: vaikuttava, perusteiltaan toimiva ja taloudellisesti kestävä
(kansainvälisesti verrattuna)

Väestön eriarvoisuus
mm. sosioekonomisten ryhmien väliset hyvinvointi- ja terveyserot jyrkemmät kuin monissa muissa länsimaissa

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeiden* kasvu mm. koronan vuoksi

*Erityisesti:
- Lasten, nuorten ja perheiden palvelut
- Sairauksien hoito
- Mielenterveys- ja päihdepalvelut
- Ikääntyneiden kotiin annettavat palvelut
- Työ- ja toimintakykyä ylläpitävät ja tukevat palvelut

Taustaa: Talouden sopeuttamisen vaihtoehdot

- **Aiemmat virheet:** Talouden sopeuttamistoimia voidaan toteuttaa väestön terveyden ja hyvinvoinnin kannalta monin tavoin. Yleisesti ottaen mitä terveempi väestö sitä pienemmät kustannukset. Väestön hyvinvointia ja terveyttä heikentävät sopeutukset näkyvät työkyvyn laskuna sekä perusturvan ja sote-palveluiden kustannusten kasvuna.
- **Hyvinvointitalous:** Taloutta sopeuttavia politiikkatoimia on välttämätöntä arvioida hyvinvointitaloudellisin perustein, eli arvioidaan toimien suorien taloudellisten vaikutusten lisäksi niiden vaikutukset sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyyteen.
- **Eriarvoistumisen laaja-alaisuus:** Eriarvoistumisen kasvun ehkäisy ja sosioekonomisten terveyserojen kaventaminen vähentävät palvelutarvetta, ehkäisevät ongelmia yhteiskuntapolitiikan eri lohkoilla ja luovat edellytyksiä kustannusten kasvun hillitsemiselle pitkällä aikavälillä.
- **Lisätietoja:** Sosiaali- ja terveysministeriön virkapuheenvuoro: Kestävää hyvinvointia sekä ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022: Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022 (valtioneuvosto.fi)

Ratkaisut: Kasvu ja pitkän aikavälin talous huomioitava toimenpiteiden kohdentamisessa

- **Pitkän aikavälin talouden tervehdyttäminen:** Toimenpiteitä tulisi kohdentaa merkittäviä kustannuksia aiheuttavien hyvinvointi- ja terveysongelmien korjaamiseen, joiden ratkaiseminen voi kohentaa valtiontaloutta merkittävällä tavalla tasapainottaen taloutta pitkällä aikavälillä yli hallinnonala-rajojen. Väestön työ- ja toimintakykyä heikentäviin kansantauteihin liittyvät toimet tukevat mm. työllisyystavoitetta.
  - Mielenterveysongelmat ja ylipaino keskeisiä työkykyä heikentäviä tekijöitä, erityisesti lasten, nuorten ja nuorten aikuisten osalta (Mielenterveysongelmista OECD:n mukaan jopa 11 mrd euron kustannukset; nämä ovat merkittävimpiä sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden syitä eli tiivis linkki työkykyyn ja työn tuottavuuteen)
  - Alkoholi- ja huumekuolemat sekä itsemurhat merkittävän suuria (”deaths of dispair”, OECD 2023)
  - STM esittää parlamentaarista komiteaa (lainsäädäntö ja rahoitustoimet) väestöryhmien välisten hyvinvointi- ja terveyserojen tavoitteelliseksi kaventamiseksi (ml. palvelujen nykyistä parempi kohdentuminen niille, jotka jäävät palvelujen ulkopuolelle sekä sote-palvelujen kehittäminen siten, että kansainsairauksien ehkäisy, tunnistaminen ja hoidon jatkuvuus toteutuvat nykyistä paremmin)

- **Kasvun edistäminen:** Kasvavaa TKI-rahoitusta tulisi selvästi kohdentaa tuottavuutta ja vientiä kasvattaviin sosiaali- ja terveysalan innovaatioihin.
  - Käynnistetään terveys- ja hyvinvointialan kasvua ja rohkeaa uudistumista vauhdittava tutkimus-, kehittämis-, innovaatio-ja vientiohjelma jatkona terveysalan TKI-kasvustrategialle.
  - Terveysteknologia ja tekoäly on ollut yksi Suomen nopeimmin kasvaneista vientialoista viime vuosina.
  - Hoivapalveluissa on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia vientiä ja kasvua tuottaville innovaatioille.
  - Uudet hyvinvointialueet luovat kansainvälistä kilpailuetua uusien ratkaisujen keksimiseen ja testaamiseen.

Ratkaisut: Sote-uudistus tulisi saattaa maaliin sisältö eikä rakenteet edellä

- **Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus:** Järjestämistehtäviin liittyvät rakenteet saatiin uudistettua edellisellä hallituskaudella. Tällä hallituskaudella pitäisi luoda edellytyksiä sisältöuudistukselle eli sisältöön liittyvien tavoitteiden edistämiselle ja toiminnan kustannusvaikuttavalle uudistamiselle.
  - Hyvinvointialueiden toiminnan vakiintuminen ja olemassa olevan lainsäädännön mahdollistamien keinojen maksimaalinen hyödyntäminen: annetaan työrauha alueille samalla, kun uusia vuorovaikutteisia ohjausvälineitä otetaan täysimääräisesti käyttöön
  - Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteensovittaminen, digitalisaatio ja palveluiden saatavuuden kohentaminen
  - Palvelujärjestelmän menokasvun hillitseminen parantamalla vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta sekä vähentämällä päällekkäisyyksiä, mm. vahvistamalla yhteistyöalueiden roolia ja kansallisesti (mm. sairaalaverkkotarkastelu ja priorisointikeskustelu)
  - Kaikilla hyvinvointialueilla alkavien toiminnan ja talouden uudistusohjelmien toteutuminen luovat mahdollisuuksia sosiaali- ja terveydenhuoltomenojen kasvun hidastumiselle lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.
  - Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön vahvistaminen vastaamaan väestön hyvinvointivajeisiin (tarvitaan koordinoinnin tehostamista ja sisältöalueiden yhdenmukaistamista)
  - Sote-valvonnan kokoaminen yhteen virastoon